

מוטב לנו קרחון ולא ספינה

שמונה שירים

מאנגלית: אורית נוימאיר פוטשניק

אליזבת בישופ (1911-1979) נולדה ברוצ'סטר, מסצ'וסטס. היא התייתמה מאביה לפני שמלאו לה שנה ואמה אושפזה במוסד פסיכיאטרי לפני שמלאו לה חמש. אליזבת הצעירה עברה לגור עם סבה וסבתה בנובה סקוטיה שבקנדה. מאוחר יותר עברה לגור עם משפחת אביה ברוצ'סטר. משם עברה בשלישית להתגורר עם דודתה, אחות אמה, והיא זאת שחשפה אותה לעולם השירה והציגה לה משוררים כאלפרד טניסון ואליזבת בארט בראונינג. בישופ החלה לכתוב שירה בזמן לימודיה במכללת ואסאר בניו יורק. בישופ הרבתה לנסוע. היא חייתה באירופה, בניו יורק, בפלורידה ובסנטוס, ברזיל. שם חייתה עם אהובתה האדריכלית לוטה (מריה קרלוטה) דה מסאדו סוארס. הן חיו יחד עד התאבדותה של סוארס ב-1967. ספרה הרביעי "Travel of Questions" הוקדש לה. ב-1947 הכירה בישופ בניו יורק את המשורר רוברט לואל. בין השניים התפתחה ידידות אמיצה שנשמרה באמצעות קשרי מכתבים בכל תקופת שהותה של בישופ בברזיל. אחרי חזרתה הוא הזמין אותה להחליף אותו כמנחת סדנת הכתיבה הידועה בהרווארד, שאותה העביר במשך שנים.

סגנון שירתה נראה מנוגד באופן מכוון וחרף לזרם ה"יודיווי" שבו כתבו רבים מבני זמנה: רוברט לואל ידידה הקרוב, ג'ון ברימן, אן סקסטון, אלן גינזברג ואחרים. שירתה מהורהרת ומרוחקת, ולא פעם קשה לפענח. רבים משירה עוסקים במסעות ובהתבוננות בטבע. בישופ מעולם לא הזדהתה כלסבית, סירבה לכל שיתוף פעולה עם תנועת הנשים וסירבה להיכלל באנתולוגיות של שירת נשים, בטענה שאין דבר כזה ושקטגוריה כזו רק פוגעת בנשים. אך בו בזמן החשיבה את עצמה פמיניסטית מאוד וביקשה ששירה יישפטו רק על פי איכותם ולא על פי השתייכות מינית או מגדרית.

כשלימדה בהרווארד, פגשה בישופ את אליס מת'פסל (Alice Methfessel) הצעירה ממנה ביותר משלושים שנה. בישופ המיוסרת הייתה חרדה מפער הגילאים ביניהן ומנטישתה הצפויה של מת'פסל. בכל פרידה זמנית או שהות שלה בברזיל הייתה חווה התמוטטויות והייתה חוזרת לאלכוהול, שתמיד ארב לה. בעקבות משבר גדול ביחסיהן ופרידה (מת'פסל התכוונה להינשא, כוונה שחזרה ממנה בסופו של דבר) נכתב הווילנל המופלא: "אמנות אחת". הן לא נפרדו יותר.

בישופ מיעטה לפרסם. אסופת השירים "Cold Spring" זיכתה אותה בפרס פוליצר ב-1956, והקובץ "Geography III" זיכה אותה בפרס נוישטדט הבינלאומי לספרות. ב-2006 ראה אור הקובץ "Edgar Allan Poe & the Juke-box: Uncollected Poems,"

Drafts, and Fragments" (מתוכו מובאים כאן תרגומים ל"שיר ארוחת הבוקר" ו"זה נפלא להתעורר ביחד"). פירסומו של הקובץ עורר מחלוקת רבה, כי הוא כולל שירים אישיים שבישופ עצמה בחרה לא להוציא לאור ושחורגים מסגנון הכתיבה המרוחק והמעודן שלה.

נדודי שינה

הלכנָה בַּמְרָאת הַשְּׁלֶחָן
צוּפָה אֶל הַרְחָק מִשֵּׁם
(וְאוֹלִי הִיא גָּאָה בַּעֲצָמָה,
אֵךְ הִיא לֹא תַחֲיֶיהָ לְעוֹלָם)
אֶל מַעְבֵּר שָׁנָה וְחֵלוּם,
אוֹ אוֹלִי הִיא תִישֵׁן בַּיּוֹם.

נְטוּשָׁה עַל יְדֵי הָעוֹלָם,
תִּשְׁלַחְנוּ לְכָל הָרוּחוֹת
וְתַמְצֵא מְקוֹה אוֹ אָגֶם
אוֹ רְאִי לְשֹׁכֵן בְּתוֹכוֹ
אִזְ עֵטְפִי דָאָגָה בְּקוֹרֵי עֶכְבִּישׁ
וְהַשְׁלִיכִי לְבוֹר הַשָּׁחַר.

אֶל עוֹלָם מְהֻפָּךְ, מְרָאֲתִי,
שֵׁם שְׂמָאֵל הוּא תְּמִיד יָמִין,
שֵׁם הַצֵּל הוּא גּוֹף אֲמִתִּי,
שֵׁם בְּלִילָה אֲנַחְנוּ עֲרוֹת.
הֲרָקִיעִים שֵׁם שְׂטוּחִים כְּמַצּוֹלוֹת עֲמָקוֹת
עֲכָשׂוּ אֶת אוֹהֶבֶת אוֹתִי.

שיר ארוחת הבוקר

אֶהוֹבְתִי, מְקוֹר יָחִיד שֶׁל חֶסֶד,
עֵינֶיהָ הֵן כְּחִלוֹת, כְּחִלוֹת נוֹרָא.
פְּנֶיהָ מִצְחִיקוֹת, אֲנִי נוֹשֶׁקֶת
אֶת הַקֶּפֶה מִפִּי הַנֶּעֱרָה.
הֵן רַק אֶתְמוֹל שֶׁכִּבְנוּ וְעָתָה
אֶהֱבִתִּי פּוֹרְצַת וְשׁוֹפֶעֶת
וְאִיךְ אוֹכֵל לָלֶכֶת, לְמִטָּה
(הֲלֹא זֶה הִכְרַחֵי, אֲנִי יוֹדַעַת)
לְהַכְנִס עִם מוֹת מְכַעַר,
עַל גֵּב יְצוּעַ מְזֻהָם וְקָר
וְאִיךְ אוֹכֵל לִישׁוֹן כְּשֶׁאֵת לֹא שֵׁם,
בְּלִי קוֹל נְשִׁימוֹתֶיהָ הִרְכוֹת,
לֹלֵא מִגַּע רַגְלִים אֲרָכוֹת,
שֶׁכָּל כֶּךָ הִתְרַגְּלָתִי לְחֻמָּן.
כִּי אֵין אָדָם אֲשֶׁר רוֹצֵה לְמוֹת.
אֲמַרִי לִי אָנָּה, רַק שְׂזוּהִי שְׂטוּת.
אֵךְ לֹא, אֲנִי יוֹדַעַת, אֵין טְעוּת.
זֶה כֶּךָ תְּמִיד, זֶה כְּרוֹנִיקָה עֲקֻשָּׁת
וְאִישׁ אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְנַגֵּד.
אֶהוֹבְתִי, מְקוֹר יָחִיד שֶׁל חֶסֶד,
עֵינֶיהָ הֵן נוֹרָא כְּחִלוֹת, כִּים
כָּחַל, דְּחוּף וּמִיָּדִי מְקֻדָּם.

אמנות אחת

אֲבָדָן הוּא אֲמָנוּת גַּם לְחֹסְרֵי הַכְּשָׁרוֹן.
דְּבָרִים רַבִּים כָּל כֶּן כְּמוֹ מְלָאִים בְּכוּנָה
לְהַעֲלִים לְאֲבָדוֹן, לֵכֵן זֶה לֹא אֶסוֹן.

אֲבָדִי דְּבַר מָה כָּל יוֹם. הַשְׁלִימִי עִם הַתְמָהוֹן
בְּגִלְל אֲבָדָן מִפְתָּח וְשַׁע שְׁנַעֲלָמָה.
אֲבָדָן הוּא אֲמָנוּת גַּם לְחֹסְרֵי הַכְּשָׁרוֹן.

כֶּן תִּתְאֲמָנִי – אֲבָדִי מֵהֵר, אֲבָדִי הַמִּוֶּן:
שְׁמוֹת וּמִקְוֹמוֹת, לְאֵן בְּכוּנָה שְׁלָמָה
רְצִית לְנִסֵּעַ. לֹא יִצְמַח מֵאֲלֵה שׁוֹם אֶסוֹן.

שְׁעוֹן אֲמִי אֲבָד וְגַם בֵּיתִי הָאֲחֵרוֹן
וְהָאֱהוֹב נִגְזַר, נִחְמָס, בִּיד נִעְלָמָה.
אֲבָדָן הוּא אֲמָנוּת גַּם לְחֹסְרֵי הַכְּשָׁרוֹן.

אֲבָדוֹ לִי שְׁתֵּי עָרִים יְפוֹת, יְבִשֶׁת מִצָּפוֹן
וְעַד דְּרוֹם, נִהַר, מְלָכוֹת נִרְחֶבֶת, עֲצוּמָה.
הֵם חֲסִרִים לִי עַד מָאֵד, אֲבָל זֶה לֹא אֶסוֹן.

אֲפִלּוֹ אֲבָדְנָה (לְטוֹף אֱהוֹב וּפַעֲמוֹן
צְחוּקָה הֶרֶף), כֵּן, זוֹהִי הָאֲמָת הָעִירְמָה,
אֲבָדָן הוּא אֲמָנוּת גַּם לְחֹסְרֵי הַכְּשָׁרוֹן,
לְמִרוֹת שְׁנֵה נִרְאָה (כְּתָבִי זֹאת!) בְּהַחֲלֵט אֶסוֹן.

ביקורים בסנט אליזבת

זה בית המשגעים.

מורה הזמנים,

של האיש הרגזן,

השוכב בבית המשגעים.

זה האיש

השוכב בבית המשגעים.

אלה הזמנים

של האיש הטראגי,

השוכב בבית המשגעים.

זה היהודי, חבוש כובע עתון,

רוקד בבכי במחלקה במורד המסדרון,

על פני החריקות של ים הקורות,

על פני המלח, המהדק את השעון,

מורה הזמנים,

של האיש האכזר,

השוכב בבית המשגעים.

זה שעון היד,

מורה הזמנים,

של האיש הדברן,

השוכב בבית המשגעים.

זה עולם הספרים שהשתטח כקרטון.

זה היהודי, חבוש כובע עתון,

הרוקד בבכי במחלקה במורד המסדרון,

על פני החריקות של ים הקורות,

של המלח המשגע,

המהדק את השעון,

מורה הזמנים,

של האיש העסוק,

השוכב בבית המשגעים.

זה המלח

העונד את שעון היד,

מורה הזמנים,

של האיש המכבד,

השוכב בבית המשגעים.

זה המזח המרצף קורות עץ

שאליה הגיע המלח,

העונד את שעון היד,

מורה הזמנים,

של האיש הזקן, האמיץ,

השוכב בבית המשגעים.

זה הנער המלטף את הרצפות,

כדי לבדק אם העולם עוד שטוח כקרטון,

עבור היהודי האלמן בכובע העתון,

הרוקד בבכי במחלקה במורד המסדרון,

בולס לארץ רקמת הקורות,

ליד המלח השקט,

המקשיב לשעון,

לתקתוק הזמנים,

של האיש היגע,

השוכב בבית המשגעים.

אלו השנים, המחלקה, הקירות,

הרוחות, העננים וים הקורות

בו הפליג המלח,

העונד את שעון היד,

זה נפלא להתעורר ביחד

זה נפלא להתעורר ביחד
באותה דקה; לשמֹע את צלִצול
פַעמוֹנֵי הַגֶּשֶׁם שֶׁפִּתְאוֹם מְכִים בַּגַּג,
לְחוּשׁ אֶת הָאוֹר צָלוּל,
כִּמוֹ עֶבֶר בּוֹ זֶרֶם הַחֲשֵׁמֶל
מִרְשֵׁת הַכְּבָלִים אֲשֶׁר פְּרוּשָׁה מַעַל.
הַגֶּשֶׁם בָּא אֶל פְּנֵי הַגַּג בִּלְחִישוֹת רִכּוֹת,
מִתַּחַת מִטְפֵּטֶף מְטֵר שֶׁל נְשִׁיקוֹת.

סוּפַת חֲשֵׁמֶל קָרְבָּה אוֹ מִתְרַקָּת;
אֲנִי מְקִיצוֹת מִמִּשְׁבֵּי אוֹר דּוֹקְרָנִים.
אִם בֶּרֶק יִפְגַּע בְּבֵית הוּא יִגְלֹשׁ
מֵאַרְבָּעָה פְּסָלֵי חֲרִסִּינָה כְּחִלִּים, כְּדוֹרִיִּים,
בְּרֹאשׁ הַגַּג, לְאַרְךְ הַקּוֹרוֹת לְמִטָּה, מִסְבִּיבֹנו,
עַד שֶׁנִּשְׁקָע בְּהִזְיָה
שְׁהַבִּית – שׁוֹכֵךְ הָעִשׂוּי חֲשֵׁמֶל.
חֲלוֹם מָלֵא בְּעֵנָה, לֵאל פֶּחַד כָּלֵל.

וּמִנְקֵדֶת הָרָאוֹת הַזֹּאת הַפְּשׁוּטָה,
לִשְׁכֵּב כֶּן פֶּרֶקֶדֶן, עַל הַגֵּב, בְּלִילָה,
כֹּל זֶה יָכֹל לְהִשְׁתַּנּוֹת כְּהֶרֶף עֵין,
כִּי תִמְיֵד, לְהִזְהִירָנִי, יִהְיוּ תִלּוּיִים לְמַעַלָּה
חוּטֵי חֲשֵׁמֶל שְׁחֵרִים, מִתְנַדְּדִים וּבְלִי שׁוֹם הַפֶּתַעַה
יָכֹל כָּל הָעוֹלָם לְהִתְפַּךְ לְמִשְׁהוֹ מְאֹד שׁוֹנָה.
הַשְּׁנוּי שְׁבָאוֹר, הַבָּרֵק שְׁבָא כְּהֶרֶף עֵין
מִשְׁנָה אֶת הַנְּשִׁיקוֹת, וְכֹל זֶה לֹא מוֹדַע עֵדִין.

אֵלוּ הַשָּׁנִים, הַקִּירוֹת, הַדִּלְתוֹת,
הַנְּטָרְקוֹת בְּפָנֵי הַנֶּעַר הַמְּלֻטָּף רְצָפוֹת,
כְּדִי לְחוּשׁ אִם הָעוֹלָם עוֹד שְׁטוּחַ כְּקֶרֶטוֹן.
זֶה הִיהוּדִי, חָבוּשׁ כּוֹבֵעַ עֵתוֹן,
הַרוֹקֵד בְּעֲלִיצוֹת בְּמוֹרֵד הַמְּסֻדָּרֹן,
אֶל תּוֹךְ יָם לִוְחוֹת הָעֵץ הַנִּסְחָפִים,
עַל פְּנֵי הַמִּלָּח הַבוֹהָה,
הַמְּטֻלָּטֵל אֶת הַשְּׁעוֹן,
מוֹרָה הַזְמָנִים,
שֶׁל הַמְּשׁוֹרֵר, הָאִישׁ
הַשׁוֹכֵב בְּבֵית הַמְּשֻׁגָּעִים.

זֶה הַחֵיל הַשֵּׁב מֵהַקְּרָבוֹת.
אֵלוּ הַשָּׁנִים, הַקִּירוֹת, הַדִּלְתוֹת,
הַנְּטָרְקוֹת בְּפָנֵי הַנֶּעַר הַמְּלֻטָּף רְצָפוֹת,
לְבָדֵק אִם הָעוֹלָם עָלָל, אוֹ שְׁטוּחַ כְּקֶרֶטוֹן.
זֶהוּ הִיהוּדִי, חָבוּשׁ כּוֹבֵעַ עֵתוֹן,
הַרוֹקֵד בְּזִהִירוֹת בְּמוֹרֵד הַמְּסֻדָּרֹן,
הוֹלֵךְ עַל קוֹרוֹת אֲרוֹן יִתִּים,
עִם הַמִּלָּח הַמְּשֻׁגָּע,
הַמְּרָאָה אֶת הַשְּׁעוֹן,
מוֹרָה הַזְמָנִים,
שֶׁל הָאִישׁ הָאֲמֻלִּי,
הַשׁוֹכֵב בְּבֵית הַמְּשֻׁגָּעִים.

ויכוח

השמפו

ימים אשר כושלים ליצר קרבה
או שהם מסרבים,

תהום שמתרחת, מתעבה
לכדי דבר עקש יותר.

התוכחי, התוכחי אתי עוד
ללא לאות

וכל זה לא אומר שאת פחות יקרה, או אהובה.

מרחק: זכרי את כל הארץ השרועה למרחוק
מתחת למישור;

קווי החוף
העמומים שרויים בחול עמק
ונמתחים עד לבלי הכר
כל הדרך,

כל הדרך עד שהטעון האחרון שלי ימוג.

ימים: חשבי על

כל המכשירים שנערמו למעשה,
אחד אחד, כדי לבטל

זה את כל חיותיו של זה;
כמו לוח שנה מתעב

"באדיבות אף פעם, לעולם בערבון מגבל"

הצלילים והקולות

המאיימים

שבנפרד אנחנו חיבות

למצא. לבטח יהיו מנצחים:

ימים ומרחקים יתפזרו

שוב ויעלמו

לנצח מהמישורים העדינים של הקרבות.

בנפץ גל שקט על הסלעים,

גדלים עשבי ים ואצות.

הולמים ומתפשטים בתוך מעגלים
אפוריים, מתארגנים

כמו טבעת סביב ללבנה למרות

שבזכרוננו הם בכלל לא משתנים.

מכין שהרקיעים יוסיפו עוד להשתהות

עלינו כאן,

היית יקירתי עד למאד

נחפזת, מעשית ומלאת תכונה.

אבל ראי יקירתי, הזמן

אינו נכנע.

כוכבי שביט זורחים בעת הלדתם

בשחר רעמתך

מתקהלים היכן?

כל כך מהר אל תוך ישרת אחרונה

בואי ואשטף את שעריך בתוך כיור מתכת

הלום ומלא ברק, כלבנה.

הקרחון הדמיוני

מוטב לנו קרחון ולא ספינה,
למרות שזה יהיה סופו של המסע.
למרות שהוא לא זו כסלע מענן
וכל הים משטח של שיש נע.
מוטב לנו קרחון ולא ספינה;
מוטב לנו מישור שלגים נושמים,
למרות שהמפרש נפתח לים,
כמו שלג שאינו נמס בין הגלים.
הו, שדה הדור פנים וצף,
קרחון גם את שנתו בין זרועותיה.
האם תדע שכשעור, יסעד מכל שלגיה?

מלח יקריב את שתי עיניו בשביל תמונה כזאת.
נשכחת הספינה בים, גובה הקרחון
ושוב שוקע. הזכוכיות של פסגותיו
צרות אליפסה מדיקת בשחקים.
בסצנה זו הוא מדשדש על הקרשים
במין תמימות רטורית. המסך
כבר קל מספיק להתרומם על חבלים דקיקים
מפתולים אוריריים של שלג.
הפסגות הלבנות מצחצחות את שנינותן
נגד השמש. הקרחון קורא תגר בכבד
משקלו על המישור המתנודד. נועץ מבט, עומד.

הקרחון חוצב את שלל פניו מתוך תוכו.
כמו תכשיטים מקבר,
מציל עצמו לנצח, מפאר
רק את עצמו, אולי את השלגים,
שנחים כה במפתיע על הים.
שלוש, אנו אומרים, שלום והספינה פונה משם
והלאה למקום שבו הגלים נכנעים לגלים
ועננים נודדים בשמים חמים.
קרחונים יאים לנשמה
(שניהם יוצקים עצמם מיסודות הנתנים בקשי לבדיקה)
ולראותם: גשמיים, נאים, זקורים, בלתי נתנים לחלקה.